

Вікторія Чубарко

Перспективи та наслідки Майдану: позиція церкви (на матеріалах інтерв'ю)

Viktoria Chubarko

Prospects and Implications of the Euromaidan: Position of the Church (based on interview)

The article places an emphasis on conclusions that the church drew from the events of the Euromaidan. A review of the qualitative research findings, which task force consisted of priests from the Ukrainian Orthodox Church of the Kyivan Patriarchate, the Ukrainian Orthodox Church (Moscow Patriarchate), the Ukrainian Greek Catholic Church, and the Church of Evangelical Christian Baptists is carried out.

The article determines the participation of the Church in developing a relationship state-society and church burns object defined in terms of socio-political transformation caused by the Revolution of Dignity.

Keywords: Maidan, the Revolution of Dignity, church, civic society, state

Досліджується участь Церкви у налагодженні відносин між державою та суспільством, визначається предмет опіки Церкви в умовах соціально-політичних перетворень, спричинених Революцією Гідності. Аналізуються результати дослідження, цільової групи, до складу котрої увійшли священики Української Православної Церкви Київського Патріархату, Української Православної Церкви Московського Патріархату, Української Греко-католицької Церкви, Церкви Євангельських християн-баптистів.

Ключові слова: Майдан, Революція Гідності, Церква, громадянське суспільство, держава

Події Майдану впродовж листопада 2013 – лютого 2014 р. засвідчили активну роботу Церкви в побудові громадянського суспільства. Важливим дослідницьким елементом виступають висновки та перспективи втілення «майданівських цінностей» в суспільній дійсності. Зокрема, варто звернути увагу на діяльність Церкви в напрямку побудови та налагодження нових відносин між державою та суспільством, а також готовність духовних лідерів опікуватися громадою в переломні історичні моменти.

Актуальністю дослідження виступає позиція Церкви стосовно перспектив та наслідків, які спричинив Майдан. Слід зазначити, що Майдан змінив не тільки нашу державу, але і стосунки Церков з українським суспільством. Тому можна сміливо говорити, що Церкви намагалися співвіднести та ототожнити проголошені цінності Майдану з християнськими цінностями. Революція Гідності надала можливість церквам долучитися до побудови

нового громадянського суспільства, що в майбутньому може призвести до нової ролі Церкви в суспільній свідомості.

Мета дослідження полягає в аналізі висновків, які зробила Церква з майданівських подій.

Для цього необхідно вирішити ряд наступних завдань:

- з'ясувати, чи бачить Церква перспективи втілення «майданівських цінностей» в соціумі;
- дослідити, чи визначає Церква пріоритети в налагодженні суспільних відносин в постмайданівському середовищі;
- окреслити предмет опіки Церкви в умовах побудови громадянського суспільства.

Варто відмітити, що про позицію Церкви щодо наслідків подій Майдану вже написано багато. Серед перших дослідників можна назвати відомих експертів суспільно-релігійної сфери, які постійно висловлювалися на цю тему. Їхні перші враження зібрані в шойно виданій книзі «Майдан і Церква: Хроніка подій та експертна оцінка» (2014). Зібрані цікаві документи, в яких зафіксована реакція церков та релігійних організацій на початок Майдану, його перебіг, на стратегію і тактику влади, громадськості. Глибокі і всесторонні осмислення ще очікуються, але увага до даної теми таких науковців, як В.Єленський, О.Саган, Л.Филипович, Ю.Чорноморець, О.Горкуша, О.Недавня, Т.Грушева, С.Здіорук та інших свідчить про те, що є потреба вчасно і адекватно проаналізувати події Майдану та участь в них церков, і не тільки українських, дослідити позицію церков не тільки на рівні їх очільників, але й простих віруючих, парафіяльних священиків, звичайних пасторів. Стан розробки даної проблеми спонукав автора доповнити загальну картину локальним опитуванням, яким охоплені саме рядові духовники українського народу.

Українська Революція Гідності (листопад 2013–лютий 2014) дала можливість церквам різної конфесійної приналежності визначитися щодо своєї участі у соціально-політичних процесах, продемонструвати відповідність проголошеного церквою соціального вчення конкретній практиці його реалізації. Переважна більшість церков і релігійних організацій України адекватно відповіла на виклики епохи, вийшовши на Майдан разом із своїм народом, із віруючими своєї конфесії і надаючи їм духовну, молитовну та іншу підтримку.

Про наслідки впливу подій Майдану на Церкви говорили віруючі, політичні і громадські діячі, науковці, журналісти, експерти. На думку відомого релігієзнавця та православного богослова Юрія Чорноморця, станом на сьогодні Церкви політичної відповідальності за суспільство не беруть,

вони утримуються від закликів до революції, хоча соціальна доктрина їм це дозволяє. Але нагадувати політикам про їхню відповідальність, нагадувати суспільству про певні межі протесту, про це вони не забувають. Усе це є в обов'язку Церков і вони з цим справляються¹.

Відомі українські релігієзнавці Людмила Филипович та Оксана Горкуша в контексті подій, що відбулися на Майдані, простежили за становленням нового феномена – Громадянської Церкви України, що не будучи якоюсь окремою інституалізованою організацією, інтегрує в собі різні Церкви (як віросповідні, а не організаційні співтовариства), конфесійних представників, духовних лідерів та громадян, об'єднаних спільною метою побудови гідного Майбутнього України на підставі вищих духовних цінностей та релігійно-національних ідеалів. Також експерти-релігієзнавці визнають незаперечним той факт, що орієнтиром для функціонування такої громадянської Церкви має бути Бого-людська, а не світсько-політична (навіть з елементами релігійного декору) програма. Перший притаманна міжсуб'єктна взаємодія, а другий – організаційно-інституційна².

Уточнюючи і деталізуючи висновки та перспективи, які бачить Церква по закінченню громадянського протесту українців наприкінці 2013–початку 2014 рр., вирішено було провести якісне дослідження «Позиція Церкви щодо її участі в подіях Майдану». Цільову групу склали священники Української Православної Церкви Київського Патріархату (далі – УПЦ КП), Української Православної Церкви Московського Патріархату (далі – УПЦ МП), Церкви Євангельських християн-баптистів (далі – ЄХБ), Української Греко-католицької Церкви (далі – УГКЦ). Дане локальне мініопитування методом глибинного інтерв'ю стосувалося представників християнських церков м. Луцька (серпень–вересень 2014 р. Охоплено 4 особи. Матеріали зберігаються в аудіозапису, які розшифровані і існують як текст інтерв'ю. Знаходяться в архіві Лабораторії соціологічних досліджень Інституту соціальних наук Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк, пр. Волі, 13, каб. 210).

Інтерв'ю були проведені за такими блоками:

- характеристика постмайданівського середовища (чи дотримується сучасне суспільство «майданівських ідеалів»);
- визначення ролі Церкви в налагодженні суспільних відносин в постмайданівському середовищі (визначення нових суспільних пріоритетів Церквою);
- предмет опіки Церкви в умовах соціально-політичних перетворень, спричинених подіями Майдану.

Досліджуючи питання про висновки, які зробила Церква з подій Майдану, слід звернути увагу на перспективи втілення «майданівських цінностей» в соціумі.

Священик УПЦ МП дотримується думки, що проголошені Майданом цінності знайдуть своє місце в сучасному суспільстві. Він відзначає ту роль, яку зіграла Небесна Сотня, «люди, які постраждали, дійсно, йшли за ідею». Завдяки цим подіям виявилось, що є «моменти в нашому житті, над якими треба працювати». Вся громадськість побачила, що таке незалежна Україна, прагнення українців до свободи, до справжньої волі. Після Майдану, зазначає священик, «народилася нова нація, молоді люди, котрі розуміють, що треба слухатися голосу Церкви, бути в Церкві, бути під покровом Божим і вболівати за долю нашої Батьківщини, по-справжньому вболівати, не лише сидіти на дивані і в соціальних мережах, а своїми діями про це свідчити».

Представник УПЦ КП не робить остаточних висновків, щодо втілення «майданівських цінностей» в соціумі, а наголошує, що «Майдан приніс зміни, але їх легко втратити, якщо нічого не робити». Також він зазначає, що причиною всьому є зло. Бо добро є таким поняттям, яке здобуто, і все, воно є, «його треба виборювати, треба виховувати, треба боротися за добро». Саме завдяки цьому протистоянню була отримана можливість побудувати по-новому державу і самих себе.

На думку священика УГКЦ, цінності, які всі визначили для себе, були, можливо, ідеалізованими, але незмінним було те, що «всі хотіли змін і це найважливіший ідеал, який, напевно, залишиться». Але мало хто з людей усвідомлював, що не можна за допомогою Майдану змінити того, що нашарувалося протягом десятиліть. Також він зазначає, що саме в Майдані «кожна людина відповідно до свого статусу, до свого рівня, свого інтелекту бачила якісь майбутні зміни в державі».

Пресвітер ЄХБ висловлює великі сподівання, що здобуті Майданом цінності все ж стануть для суспільства орієнтирами на майбутнє. Реалії зараз показують, що далеко не всі схвалюють люстраційні процеси, якщо їх можна так назвати, тому що вони відбуваються не так, як того «хотів Майдан», «далеко не всі ті люди, яких хотів бачити Майдан при владі, дійсно, зараз там».

Отже, можна зробити висновок, що «майданівські цінності» знайшли своє місце в сучасному суспільстві, можливо, вони були надто ідеалізованими під час самих подій, але, на думку священиків, кожен відчув себе громадянином своєї країни і Церква виступила суспільно-значущим чинником в формуванні нових духовних орієнтирів соціуму.

Звертаючись до питання визначення Церквою пріоритетів з метою налагодження суспільних відносин в постмайданівському середовищі, слід зазначити, що представники всіх конфесій залишають за Церквою провідне місце у взаємодії суспільство–державу.

На думку священника УПЦ МП, до голосу Церкви обов'язково потрібно прислухатися. Він стверджує, що потрібно в структуру навчально-виховного процесу долучати заняття з «Християнської етики», адже це дасть змогу збільшити «потік моральності», а також формуватиме моральні засади всього суспільства.

Схожої позиції дотримується священник УПЦ КП, який звертає увагу на те, що порядність, правда, чесність, гідність – це речі, які зараз в такому чисто зіпсутому суспільстві нові, були далеко не новими, і саме Церква повинна про них нагадувати, бути в структурі виховного процесу. Майдан не приніс «якихось нових видумок», а «повернув українців до основоположних, катехитичних речей».

Священик УГКЦ відстоює думку про те, що «Церква повинна слідкувати і роз'яснювати, як повинна робити сьогодні людина». Церква покликана бути не караючим органом, а координуючим, «церква може повчати, може переказувати, може передавати голос Божий», який сьогодні має бути зрозумілим для керівників, політиків, які мають також чимось користуватися у своїх визначеннях політичних методів, політичного курсу.

Пресвітер ЄХБ наголошує на тому, що Церква не повинна відокремлюватися від держави, тому що в процесі їхньої взаємодії буде прививатися більше християнських цінностей, моралі, етики. Цікавою думкою баптиста є положення про те, що наша держава позиціонує себе як світська, тому «цінності в серцях людей були нехристиянські», що свідчить про опозицію в християнській свідомості світськості і релігійності.

Отже, на основі отриманих відповідей можна зробити висновок: Церква має бути активним учасником взаємодії суспільних і політичних інститутів, пропагувати християнські цінності як на індивідуальному рівні окремо взятого прихожанина, так і в моменти складних суспільних перетворень на рівні всієї спільноти.

У процесі дослідження важливим питанням також було визначення предмету опіки Церкви в умовах побудови громадянського суспільства. Священики всіх конфесій сходяться в єдиній думці, що людина, будучи найбільшою цінністю, і є головним предметом опіки. Але при цьому слід враховувати, на думку пресвітера ЄХБ, що в фундаментальних засадах побудови громадянського суспільства повинні бути християнські цінності, а не гуманістичні – Бог в центрі, а не людина. Відповідно покликання Церкви – впливати на людей, змінюючи їхній світогляд, їхнє переконання, бачення світу. Тобто, зі зміни індивідуальної починаються суспільні зміни, в тому числі і політичні.

На відміну від священника УПЦ МП, який вважає, що Церква має опікуватися і суспільством, і політичною сферою, тому що «політики теж

люди», представник УПЦ КП відстоює тезу про те, що Церква не повинна втручатися в політичну сферу, адже вона дає «духовні орієнтири, формує моральність цілого народу».

Священик УГКЦ акцентує увагу на тому, що «політики повинні займатися політикою», а «Церква повинна нести соціальне, духовне служіння». Зазначається, що станом на сьогодні прихожанами Церкви є різного роду професійно-орієнтовані групи населення, що є потужною інтелектуально-вольовою силою, здатною оцінити ситуацію, що відбувається в країні, і для цього не обов'язково бути заполітизованою, щоб допомагати державі поширювати свою владу.

Підсумовуючи, можна сказати, що події Майдану засвідчили готовність Церкви стати посередником у відносинах влади та суспільства. Досить важливою залишається участь Церкви в налагодженні суспільних відносин в постмайданівському середовищі. Слід зазначити, що події листопада 2013–лютого 2014 р. мали зворотній вплив на різні конфесії, про що свідчить не тільки реакція перших осіб церков, їхньої ієрархії з осудом дій влади та підтримки протестуючих, захист позиції громадян в часи гострого суспільного протистояння, а й бажання великої кількості священиків особисто долучитися до подій Майдану. Все це сприяло формуванню в суспільстві нового погляду на Церкву як на активний суб'єкт історичного розвитку України.

¹ Народжена на Майдані Громадянська Церква України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://risu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/56419/

² Майдан і Церква: Хроніка подій та експертна оцінка / За ред. Л.О. Филипович, О.В. Горкуші. – К.: СамітКнига, 2014. – С. 125.